

ዳኞች፡- ሐጎስ ወልዱ

ዳኝ መላኩ

ተሻገር ገ/ሥላሴ

አልማው ወሌ

ዓሊ መሐመድ

አመልካች፡- አቶ ማሞ ደምሴ ወኪል ወ/ት አዲስ ማሞ ቀረቡ

- ተጠሪ፡- 1. አቶ አያሌው ገ/አግዚአብሔር**
2. ወ/ሮ ታየች ብርሃኑ
3. ወ/ሮ ክበቡሽ በጅጋ - ቀረቡ
- } በሌሎች

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 349 መሠረት የሚቀርበውን የተወሰደ ነገር የማስመለስ ጥያቄንና አፈፃፀሙን የሚመለከት ነው። ክርክሩ የተጀመረው የአሁኑ አመልካች በአሁኑ ተጠሪዎች ላይ በሐረሪ ሕዝብ ክልላዊ መንግስት የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመሰረቱት ክስ መነሻ ነው። የክሱ ይዘትም ባጭሩ በሐረር ከተማ ቀበሌ 14 ውስጥ የቤት ቁጥር 700 የሆነ መኖሪያ ቤትን በሚመለከት ክርክር ላይ የነበሩ መሆኑንና ክርክሩም በመ/ቁጥር 84/88 ታይቶ በመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ቤቱን የአሁኑ አመልካች ለ1ኛ እና 2ኛ ተጠሪዎች እንዲያስረክቡ የሚል ውሳኔ ተስጥቶ ፍርዱ እንዲፈፀም በመ/ቁጥር 14/90 በተሰጠው ትዕዛዝ መሰረት ቤቱን አመልካች ያስረክቡ ቢሆንም በቀጥታ ክስ ላይ በተሰጠው ውሳኔ የአሁኑ አመልካች ባለመስማማት ይግባኙን ለከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበው ግራ ቀኝ ከተከራከሩ በኋላ በጉዳዩ ላይ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ በመ/ቁጥር 5390 ጥር 29 ቀን 1999 ዓ.ም ሙሉ ሙሉ መሻሩን በመግለፅ ቤቱን ተጠሪዎች መልሰው እንዲያስረክቡ ይወሰን ዘንድ ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው። የአሁኑ 3ኛ ተጠሪ ጉዳዩ ቀደም ብሎ በፍርድ ያለቀ ነው፤ አመልካች በቤቱ ላይ መብት ወይም ጥቅም የላቸውም (ባለቤት አይደሉም)፤ ቤቱን በሕግ አግባብ በተደረገ የሽያጭ ውል ከባለቤቶቹ ገዝቼ ቤቱን በመረከብ ስመሃብቱን በማዛወር እየተጠቀምኩ የምገኝ በመሆኑ ክሱ ተቀባይነት የለውም በማለት ተከራክረዋል። የስር ፍርድ ቤትም የ3ኛ ተጠሪን ክርክር ባለመቀበል ውድቅ አድርጎ ቤቱን ለአሁኑ አመልካች ሊያስረክቡ ይገባል ሲል ብይን ሰጥቷል። በዚህ ብይን የአሁኗ 3ኛ ተጠሪ ቅር በመሰኘት ይግባኛቸውን ለሐረሪ ሕዝብ ክልላዊ መንግስት ከፍተኛ ፍርድ ቤት ቢያቀርቡም ተቀባይነት አላገኙም። ከዚህም በኋላ 3ኛ ተጠሪ ይግባኛቸውን ለሐረሪ ሕዝብ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ

ቤት አቅርቦው ግራ ቀኙ ከተከራከሩ በኋላ ፍርድ ቤቱ በጉዳዩ ላይ በተለያዩ ጊዜያትና በተለያዩ መዛግብት የቀረቡትን ክርክሮችና የተሠጡትን ውሳኔዎችን ይዘት በመመርመር ለአሁኑ አመልካች መብት የሚሰጥ ውሳኔ አለመሰጠቱን እና የአሁኗ 3ኛ ተጠሪ ቤቱን በሕግ አግባብ መግዛታቸውን በመግለፅ የበታች ፍርድ ቤቶችን ብይን ሽሮ አመልካች ቤቱን የሚረከቡበት አግባብ የለም በማለት ውሳኔ ሰጥቷል። የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም ለማስለወጥ ነው።

አመልካች መጋቢት 04 ቀን 2001 ዓ.ም በተጻፈ ሶስት ገፅ የሰበር አቤቱታ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የተሠጠው ውሳኔ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት አለበት የሚሉበትን ምክንያት ዘርዘረው አቅርቦዋል። ይዘቱም ባጭሩ የቤት ሽያጭ ውል ይፍረስ ጥያቄ ቀርቦ በበላይ ፍርድ ቤት በተሰጠው ውሳኔ ተጠሪዎች ይግባኝ ብለው ተቀባይነት ባላገኙበት ሁኔታ 3ኛ ተጠሪ ቤቱን በሕግ አግባብ ገዝተዋል ተብሎ የተሰጠው ውሳኔ ሥነ ሥርዓታዊ ባለመሆኑ ሊሻር ይገባዋል በማለት መከራከራቸውን የሚያሳይ ነው። አቤቱታው ተመርምሮም በሰበር ችሎቱ ሊታይ ይገባዋል ተብሎ ለተጠሪዎች በተገቢው መንገድ ጥሪ ሲደረግ 1ኛና 2ኛ ተጠሪዎች ሳይቀርቡ በመቅረታቸው ጉዳዩ በሌሎች እንዲታይ የተደረገ ሲሆን 3ኛ ተጠሪ ግን ቀርቦ የጽሑፍ መልሳቸውን ታህሳስ 07 ቀን 2002 ዓ.ም በተጻፈ ማመልከቻ ሰጥተዋል። አመልካችም 3ኛ ተጠሪ ባቀረቡት መልስ ላይ የመልስ መልሳቸውን በጽሑፍ ሰጥተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ አጠር አጠር ባለመልኩ ከላይ የተገለፀው ሲሆን ይህ ችሎትም ጉዳዩን በበታች ፍርድ ቤቶች ከተደረጉት ክርክሮችና ለሰበር አቤቱታ መነሻ ከሆነው ውሳኔ እንዲሁም አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ ጉዳዩን በሚከተለው መልኩ መርምሮታል። እንደመረመረውም የችሎቱን ምላሽ የሚያስፈልገው አብይ ነጥብ በጉዳዩ ላይ በተሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ወይስ አልተፈፀመም የሚለው ሁኖ አግኝቶታል። ለዚህ ጭብጥ ምላሽ ለመስጠት ይቻል ዘንድም በጉዳዩ ላይ የተደረጉትን ክርክሮችን በአየጅርከኑ ባሉት ፍርድ ቤቶች የተሰጡትን ውሳኔዎችን መመልከቱ አስፈላጊ ነው።

ከክርክሩ ሂደት መገንዘብ የተቻለው የአሁኑ አመልካች ከአቶ አያሌው ገ/አግዚአብሔር (ከአሁኑ 1ኛ ተጠሪ) ጋር ያደረገው የቤት ሽያጭ ውል እንዲጸድቅላቸው ስመ ሀብቱ እንዲዞርላቸው ይወሰን ዘንድ በጊዜው ለነበረው ፍርድ ቤት አቤቱታ አቅርቦው አቤቱታ የቀረበለት ፍርድ ቤቱም ተቃዋሚ ካለ እንዲቀርብ በጋዜጣ ጥሪ አድርጎ ባለመቅረቡ ውሉን በማፅደቅ ስመ ሀብቱ በአሁኑ አመልካች እንዲዞር ውሳኔ የሰጠ ሲሆን በዚህ ውሳኔ መሰረት ከመፈፀሙ በፊት ቤቱን ሽጠ የተባለው ግለሰብ፣ የግለሰቡ ሚስት(ወ/ሮ ታዮች ብርሃኑ) እና የአሁኗ 3ኛ ተጠሪ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 358 መሰረት ፍርዱን በመቃወም አቤቱታ አቅርቦው ፍርድ ቤቱም የተቃወሞ አቤቱታቸውን በመቀበል ግራ ቀኙን ከአከራከረ በኋላ የቤት ሽያጭ ውሉ ሻጭ የሆኑትን ግለሰብ (አቶ አያሌው ገ/አግዚአብሔር) ሚስት ወ/ሮ ታዮች ብርሃኑ ፈቃድ የሌለበት በመሆኑ ፈራሽ ነው በሚል የቀድሞውን ውሳኔ በመሰረዝ ወስኗል። ከዚህም በኋላ የአሁኑ አመልካች ይግባኛቸውን ለክልሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤትና ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ቢያቀርቡም ተቀባይነት ባያገኙም የሰበር አቤቱታቸውን ለፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አቅርቦው ጉዳዩ ከታየ በኋላ አመልካች መጀመሪያውኑ የቤት ሽያጭ ውል ይፅደቅልኝ በማለት ለአውራጃ ፍርድ ቤት ያቀረቡት አቤቱታ የክስ ምክንያት የሌለው ነው በሚል ምክንያት መዘጋት ሲገባው ጉዳዩ መታየቱ ያላግባብ ነው በሚል ምክንያት በበታች ፍርድ ቤቶች የሽያጭ ውሉ ፈራሽ ነው ተብሎ የተሰጠው ውሳኔ ተሸሯል። ይህ በእንዲህ እንዳለ አመልካች ውሉ በፍርድ ቤት ውሳኔ ይጸደቅልኝ በማለት ባቀረቡት አቤቱታ መሰረት ቤቱን ተረክበው የነበሩ ሲሆን ውሉ ፈራሽ ነው ተብሎ ከተወሰነ በኋላ የአሁኑ 1ኛ

እና 2ኛ ተጠሪዎች ቤቱን አመልካች ያስረክቡን በሚል ጥያቄ አቅርበው ፍርድ ቤቱ አመልካች ቤቱን ለእነዚህ ተጠሪዎች እንዲያስረክቡ በማለት ግንቦት 26 ቀን 1989 ዓ.ም ውሳኔ ሰጥቶ በዚህ ውሳኔ መሰረት የአፈጻጸም መዝገብ ተጠሪዎች አቅርበው አመልካች ቤቱን ለተጠሪዎች መስከረም 20 ቀን 1990 ዓ.ም አስረክበዋል። ከዚህም በኋላ 1ኛ እና 2ኛ ተጠሪዎች በጋራ ሁነው ለአሁኗ 3ኛ ተጠሪ ሰኔ 17 ቀን 1984 ዓ.ም በተደረገና ሐምሌ 22 ቀን 1984 ዓ.ም በፍርድ ቤት በተመዘገበ የሽያጭ ውል ቤቱን ሽጠው 3ኛ ተጠሪ ቤቱን በመረከብ ስም ሀብቱን ሁሉ አዙረው መጠቀም ቀጥለዋል። ይሁን እንጂ ግንቦት 26 ቀን 1989 ዓ.ም 1ኛ እና 2ኛ ተጠሪዎች ያገኙት ፍርድ በአሁኑ አመልካች ይግባኝ ለከፍተኛ ፍርድ ቤት ቀርቦበት የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ውሳኔ የስረ ነገር ሥልጣን ሳይኖር የተሰጠ ውሳኔ ነው በሚል ምክንያት የተሻረ ሲሆን የአሁኗ 3ኛ ተጠሪም በዚህ የከፍተኛ ፍርድ ቤት ውሳኔ ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ቀርቦበት ተቀባይነት ያላገኘ መሆኑን ችሎቱ ከክርክሩ ሂደት መገንዘብ ችሏል። ከዚህ በኋላ ነው እንግዲህ የአሁኑ አመልካች አከራካሪው ቤት ላይ የስር ፍርድ ቤት የተሰጠው ውሳኔ በበላይ ፍርድ ቤት የተሻረ ስለሆነ ተጠሪዎች በፍርድ ኃይል የተረከቡትን ቤት መልሰው ያስረክቡኝ በሚል ጥያቄ ያቀረቡት።

በመሰረቱ የተወሰደ ነገር ለማስመለስ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 349(1) መሰረት አቤቱታ የሚቀርበው ይግባኝ የተባለበት ፍርድ ወይም ውሳኔ በይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት የተለወጠ ወይም የተሻሻለ የሆነ እንደሆነ ሲሆን ይኸው ሲረጋገጥ ማናቸውም ተከራካሪ ወገን ነገሩን በመጀመሪያ ደረጃ ላይ ፍርድ ቤት ሲያመለክት የተሻሻለው ወይም የተለወጠው ፍርድ ከመሰጠቱ በፊት ክርክር የተነሳበት ነገር ወደ ነበረበት ሁኔታ ለመመለስ እንዲችል በመጀመሪያው ፍርድ መሰረት የተወሰደው ንብረት ወይም ገንዘብ ለባለመብቱ እንዲመለስ ወይም የተከራካሪዎቹ ወገኖች መብት በይግባኝ ፍርድ መሰረት እንዲስተካከል ተስማሚ መስሎ የታየውን ትዕዛዝ ፍርድ ቤቱ መስጠት ያለበት መሆኑ በዚሁ ድንጋጌ ስር ተመልክቷል። ተጠቃሹ የንዑስ ቁጥር 3 ድንጋጌ ስር አቤቱታው የሚቀርብበትን ሥርዓት አስቀምጧል። ይኸውም ለማስመለስ የሚቻለውን ሀብት ወይም ለማስተካከል የሚቻለውን መብት ለማስፈጸም ሌላ የክስ መዝገብ መክፈት አስፈላጊ አለመሆኑ በሕጉ ተመልክቷል። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 349(1) መሰረት የተወሰደን ንብረት ለማስመለስ መሟላት ያለባቸው ሁኔታዎች በመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የተሠጠው ውሳኔ በይግባኝ መሻሻል ወይም መለወጥ እና ለክርክሩ ምክንያት የሆነው ንብረት ይመለስልኝ የሚለው አቤቱታ አቅራቢ የንብረቱ ባለመብት መሆን መረጋገጥ ስለመሆናቸው ከድንጋጌው ይዘትና መንፈስ መገንዘብ የምንችለው ነጥብ ነው።

ወደተያዘው ጉዳይ ስንመለስም አመልካች ቤቱን ከ1ኛ እና 2ኛ ተጠሪ በግዥ አግኝቼአለሁ፣ እነዚህ ተጠሪዎች ቤቱን የተረከቡበት ፍርድ በበላይ ፍርድ ቤት ውሳኔ ተሸሯል ቢሉም አመልካች በየትኛውም የክርክር መስመር ወይም ደረጃ የአከራካሪው ቤት ባለንብረት መሆናቸው ተረጋግጦ የተሰጠ ፍርድ የሌለ መሆኑን ከላይ የተመለከተው የክርክሩ አመጣጥ በግልፅ ያሳያል። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 349 መሰረት አቤቱታ የሚቀርበው ወገን ደግሞ የንብረቱ ባለመብት የሆነ መሆኑን ሊያረጋግጥ ይገባል። የአሁኗ 3ኛ ተጠሪ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤት ውሳኔ በከፍተኛው ፍርድ ቤት የስረ ነገርን ስልጣን መሰረት ባደረገ ምክንያት በመሻሩ ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ አቅርበው ተቀባይነት ያለማግኘታቸውም የአሁኑን አመልካች የአከራካሪው ቤት ሕጋዊ ባለንብረት ናቸው ወደሚለው ድምዳሜ ሊያደርስ የሚችል ሕጋዊ ምክንያት አይደለም። ይልቁንም 3ኛ ተጠሪ የቤቱ ሕጋዊ ባለቤት ናቸው ከተባሉት ከአሁኑ 1ኛ እና 2ኛ ተጠሪዎች (ባልና ሚስት) ቤቱን ከአመልካች ከተረከቡ በኋላና አመልካችም በየደረጃው በነበሩት

ፍርድ ቤቶች ክርክር ሲያደርጉ በቤቱ ላይ በሕጉ አግባብ የእግድ ትዕዛዝ ባላሰጡበት ሁኔታ ስልጣን ባለው አካል ፊት በሕጉ አግባብ በተደረገው የሽያጭ ውል ቤቱን ገዝተውና ተረክበው እንዲሁም ስመ ሀብቱን በማዛወርና ለውጦችንም በማድረግ ለበርካታ ጊዜያት የሚጠቀሙበት መሆኑ መረጋገጡ ሦስተኛ ወገን የሆኑት ግለሰብ እጅ የገባን ንብረት አመልካች የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 349ን ድንጋጌ መሰረት በማድረግ ጥያቄ የማቅረብ መብት የሌላቸው መሆኑን የሚያሳይ ነው። አመልካች በሕጉ አግባብ ከ1ኛ እና 2ኛ ተጠሪዎች ጋር ያደረጉት ግንኙነት ካለና በዚህ ግንኙነት መሰረት ወጪ ያደረጉት ገንዘብ ካለም እነዚህን ተጠሪዎች ከሚጠይቁ በስተቀር ቤቱን ከ3ኛ አመልካች ሊወስዱ የሚችሉበት አግባብ የለም። በመሆኑም የክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በጉዳዩ ላይ የሰጠው ውሳኔ በክርክሩ ሂደት የተረጋገጡትን ፍሬ ጉዳዮችንና የትኛው ወገን ከቀድሞ ባለቤቶች ጋር ሕጋዊ ግንኙነት መስርቷል ከሚለው ጥያቄ ምላሽ እና ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 349 ድንጋጌ መንፈስና ይዘት ጋር ያገናዘበ ነው ከሚባል በስተቀር ሊነቀፍ የሚችልበትን መሰረታዊ የሕግ ነጥብ አላገኘንም። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ወስነናል።

ው ሣ ኔ

1. በሐረሪ ሕዝብ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 01169 ታህሳስ 07 ቀን 2001 ዓ.ም የተሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348(1) መሰረት ጸንቷል።
2. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል። መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ራ/ታ